

<https://doi.org/10.33190/0027-2833-331-2023-4-005>

ПРЕЗИДЕНТСЬКИЙ ДИСКУРС ОЧИМА МОВОВИЗНАВЦЯ

[Рец. на: Євланова О. О. Політичний дискурс Вацлава Гавела та Вацлава Клауса: засоби та прийоми мовного впливу. Київ : Видавн. Дім Дмитра Бурого, 2022. 184 с.]

Політичний дискурс як різновид суспільного дискурсу є одним зі складників практик сучасного демократичного громадянського соціуму і притаманної йому культури. Через це лінгвістичне дослідження цього дискурсивного різновиду має значення, що виходить за межі мовознавства і взагалі науки як такої, оскільки воно робить важливий внесок у формування філологічної свідомості сучасного суспільства, в усвідомлення його представниками того, як риси й властивості політичного мовлення впливають на притаманні цьому суспільству уявлення й орієнтації.

Темою монографії О. О. Євланової є прагматично зорієнтовані риси двох провідних представників сучасного чеського політикуму, Вацлава Гавела (президент Чехословаччини у 1982–1992 рр., президент Чехії у 1993–2003 рр.) та Вацлава Клауса (президент Чехії у 2003–2013 рр.). Перший з них відомий також і як письменник-драматург. Працюючи в цьому жанрі, він отримав досвід побудови дискурсу, зокрема усного, зверненого до масової аудиторії. Уявлення про те, яку роль у такому дискурсі відіграє чинник адресата, годі переоцінити, адже саме усне слово політиків знаходить через посередництво електронних ЗМІ найбільшу аудиторію. Ця обставина є тим більше значущою, що, як зазначає авторка, Гавел, а також і Клаус самостійно писали свої тексти, так що в такому разі моделювання комунікативної ситуації політичного дискурсу не вимагало введення до її структури спічрайтерів.

Характеризуючи фактологічну базу дослідження О. Євланової, слід наголосити, що хронологічно вона охоплює весь час каденцій обох президентів, тобто є висерпною в аспекті обсягу релевантного мовного матеріалу.

Рецензована монографія складається з короткого вступу, трьох розділів та висновків. Вступ (с. 6–8) містить стислу характеристику праці та порушених у ній проблем. Перший розділ «Теоретичні проблеми дискурсу в сучасній лінгвістиці» (с. 9–50) становить теоретико-аналітичний огляд проблематики мовознавчого вивчення політичного різновиду дискурсу, висвітлює такі питання, як розуміння взаємозв'язку мови й політики в сучасній лінгвістиці, місце дискурсу серед інших об'єктів мовознавчих студій, окреслення особливостей політичного різновиду дискурсу, його структури, форм і функцій, а також жанрової стратифікації того конкретного різновиду політичного дискурсу, яким є дискурс очільників держави. Використовуючи ці відомості для формування теоретико-методологічного апарату своєї праці, авторка бере до уваги й той надзвичайно важливий для будь-якої комунікації взагалі, а політичної й зокрема, феномен, яким є мовне маніпулювання. Оскільки особливістю будь-якого спілкування є те, що в сучасних дослідженнях називають агональністю (тобто змагальністю), а наслідком спілкування в кожному разі є вплив на адресата, то зрозуміло, що межа між дискурсивною семантикою

Цитування: Черниш Т. Президентський дискурс очима мовознавця. [Рец. на: Євланова О. О. Політичний дискурс Вацлава Гавела та Вацлава Клауса: засоби та прийоми мовного впливу. Київ : Видавн. Дім Дмитра Бурого, 2022. 184 с.]. Мовознавство. 2023. № 4. С. 67–69. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-331-2023-4-005>

Citation: Chernysh T. Prezydentskyi dyskurs ochyma movoznavtsia [Presidential discourse as seen by linguist]. [Review of the book: Ievlanova O. O. Politychnyi dyskurs Vatslava Havela ta Vatslava Klaus: zasoby ta pryiony movnoho vplyvu [Political discourse of Václav Havel and Václav Klaus: means and techniques of verbal influence]. Kyiv : Vydavnychi Dim Dmytra Burago, 2022. 184 p.]. Movoznavstvo, (4), 67–69. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-331-2023-4-005>

Стаття опублікована за ліцензією CC BY-SA 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>)

і прагматикою стосовно добросовісного інформування і недобросовісного маніпулювання є досить умовною, але тим більше значення має дотримання творцями політичного дискурсу засад комунікативного співробітництва П. Грайса.

У другому розділі «Лексико-фразеологічні особливості чеського політичного дискурсу» (с. 51–102) О. О. Євланова розглядає специфічні лексико-фразеологічні риси чеськомовного політичного дискурсу. У цьому розділі дослідниця зосереджує свою увагу на таких особливостях цього дискурсу, як вибір та використання суспільно-політичної лексики у промовах обох чеських президентів, а також уживання ними запозичених лексичних одиниць. Розглядаючи функціонування фразеологічних утворень у президентському дискурсі, дослідниця фіксує ті випадки, коли цілеспрямована зміна цих утворень виконує семантико-прагматичні функції, застосовуючись для вираження оцінних значень та смислів. Безперечний інтерес становить і аналіз використання політиками афористичних засобів мови, до яких авторка відносить не лише крилаті слова і поширені в суспільстві слогани, а також і прислів'я та приказки, максимально охоплюючи в цей спосіб лексико-пареміологічні ресурси мови. Звернення політиків до цих ресурсів, вибір тих чи інших одиниць та спосіб їхнього використання є важливим джерелом для мовного портретування політичної особистості, зокрема її мовно-культурного тезаурусу, і тут є можливими несподівані відкриття. Наприклад, можна знайти свідчення, що мова генерала В. Ярузельського, останнього комуністичного керівника Польщі, була сповнена алюзій до класичної польської та світової літератури, що, однак, не впливало на характер його політичної діяльності.

Останньою темою в цьому розділі є ключові слова, що виступають як засіб увізнення в політичному дискурсі, з одного боку, і, з другого, — як маркери основних параметрів втіленого в цьому дискурсі мовного образу світу, які водночас можуть виступати і як чинники не лише суто інформаційно-комунікативного, а й маніпулятивно-пропагандистського впливу.

В останньому, третьому, розділі монографії «Логіко-аналітичні та емоційно-образні мовні засоби в чеському політичному дискурсі» (с. 103–151) об'єктом аналізу стає риторика політичного мовлення та властиві їй засоби й прийоми. І тут ми знаходимо свідчення семантико-прагматичної двоїстості політичного дискурсу: виникнувши в античному світі як засіб доказової аргументації, риторика зараз асоціюється скоріше саме з маніпулятивним використанням мовних утворень. У своєму підході до відповідного матеріалу авторка рецензованої книжки враховує як тропи політичної мови, зокрема її метафорику, так і наявні в ній синтактико-стилістичні фігури (наприклад повторення), що їх О. О. Євланова розглядає як засіб реалізації сугестивних стратегій. Крім того, вона тут приділяє належну увагу явищу інтертекстуальності та прецедентних феноменів, у цей спосіб експлікуючи й аналізуючи відповідний пресупозитивний складник цілісної семантики політичного дискурсу. Насамкінець авторка зіставляє комунікативні стратегії В. Гавела та В. Клауса, що вони їх реалізовували, виступаючи на телебаченні.

Завершують монографію досить розлогі висновки, де авторка, серед іншого, слушно зауважує, що президентський політичний дискурс зорієнтований на конкретну аудиторію, знання й звички якої створюють засади добору й аранжування засобів політичної сугестії, бо саме тут діють основні системи цінностей: політичні, моральні, естетичні та конфесійні.

Бібліографія праці налічує близько двохсот позицій. На жаль, у монографії відсутні іменний, тематичний та лексичний покажчики.

Наскільки можна судити, авторка не використовує у своєму апараті термінопоняття новомови. Це все ж варто було б зробити, адже обидва президенти значну частину свого життя перебували в умовах тоталітарного суспільства, тож природно очікувати наявності в їхній мові тих чи інших слідів контактів з новомовою.

У цілому рецензована монографія становить цілісне й завершене дослідження, присвячене темі, що є актуальною для студій у царині лінгвістичної богемістики й теорії політичного дискурсу не лише в Чехії, але також і в Україні та інших посттоталітарних країнах. Дослідження О. О. Євланової здійснено з використанням

самостійно зібраної фактологічної бази, для аналізу якої залучено адекватний теоретико-методологічний апарат. Коректне й водночас творче застосування цього апарату забезпечило високий науковий рівень праці, вірогідність отриманих результатів, наукове і прикладне значення спостережень і висновків авторки. Можна лише сподіватись, що книжка прислужиться у справі суспільної рефлексії над сучасними практиками у сфері політичного дискурсу.

Тетяна ЧЕРНИШ

Навчально-науковий інститут філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, м. Київ, 01601, Україна
Електронна пошта: signum70.1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2761-5617>

Tetiana CHERNYSH

Educational and Scientific Institute of Philology of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
64/13 Volodymyrska Str., Kyiv, 01601, Ukraine
Email: signum70.1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-2761-5617>

PRESIDENTIAL DISCOURSE AS SEEN BY LINGUIST

[Review of the book: Ievlanova O. O. Political discourse of Václav Havel and Václav Klaus: means and techniques of verbal influence. Kyiv : Vydavnychi Dim Dmytra Burago, 2022. 184 p.]

Дата надходження до редакції: 29.05.2023
Дата надходження після доопрацювання: 08.06.2023
Дата затвердження редакцією: 13.06.2023

Received: 29.05.2023
Received in revised form: 08.06.2023
Accepted: 13.06.2023